

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

STATE POLICY IN THE SPHERE OF INFORMATION SECURITY AT THE PRESENT STAGE

Ткачук Т.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**заступник завідувача кафедри організації захисту інформації з обмеженим доступом
Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки*

Стаття присвячена питанням дослідження сутності державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, її взаємозв'язку з державною інформаційною політикою. У процесі дослідження визначаються основні напрями державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Також у статті розглядаються проблеми реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки України на сучасному етапі.

Ключові слова: інформаційна безпека, національна безпека, державна інформаційна політика, державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Статья посвящена вопросам исследования сущности государственной политики в сфере обеспечения информационной безопасности, ее взаимосвязи с государственной информационной политикой. В ходе исследования определяются основные направления государственной политики в сфере обеспечения информационной безопасности. Также в статье рассматриваются проблемы реализации государственной политики в сфере обеспечения информационной безопасности Украины на современном этапе.

Ключевые слова: информационная безопасность, национальная безопасность, государственная информационная политика, государственная политика в сфере обеспечения информационной безопасности.

The article is devoted to the essence of the state policy of information security, correlations between concepts "state policy of information security" and "state information policy". Also the main directions of the state policy of information security are determined. The article also examines the problems of implementing the state policy of information security of Ukraine at the present stage.

Key words: information security, national security, state information policy, state policy of information security.

Постановка проблеми. В умовах радикальних суспільних перетворень і становлення єдиного світового інформаційного простору інформаційна безпека стає ключовим компонентом усієї системи національної безпеки країни, адже, як зазначає В. Шерстюк, інформаційно-комунікаційні технології «за своїм впливом на політику, господарсько-економічне життя, духовно-ідеологічну сферу й умонастрої людей стали вирішальними й всеохоплюючими» [1, с. 48]. Відповідно, політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки та інформаційна політика загалом стає важливим елементом діяльності владних структур будь-якого рівня. Отже, ефективно забезпечення національної безпеки України потребує розроблення науково обґрунтованої державної політики та стратегії в інформаційній сфері.

Стан опрацювання. Значний внесок у розроблення теоретичних і прикладних проблем забезпечення інформаційної безпеки та формування державної інформаційної політики зробили видатні вітчизняні та зарубіжні науковці: Р. Шаповал, Б. Кормич, В. Попов, А. Манойло, Л. Губерський, Г. Почепцов, О. Литвиненко, І. Марущак, О. Венгерів, О. Копилов, І. Бачило, В. Ліпкан, І. Бондар, С. Бондаренко, Ю. Батурін, І. Романовська, Г. Линник, О. Олійник, О. Соснін, М. Тищенко та інші. Водночас проблеми формування державної інформаційної політики, спрямованої на нейтралізацію потенційних загроз інформаційної безпеки України

та ефективно регулювання відносин в інформаційній сфері, а також наукове розроблення загальних основ теорії інформаційної політики й інформаційної безпеки, залишаються остаточно не вирішеними.

Метою статті є дослідження сутності та основних напрямів, а також проблем реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Зростання залежності сучасного суспільства від стійкого функціонування інформаційної інфраструктури робить реалізацію національних інтересів України в інформаційній сфері важливим фактором національної безпеки. Тож для України нині необхідним кроком на шляху до інформаційного майбутнього є розроблення цілісної гнучкої динамічної державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, яка врахуватиме багатоаспектність явища інформаційної безпеки, перспективні тенденції змін інформаційного простору, особливості геополітичного становища, економічного стану країни і знайде своє відображення у суспільній свідомості.

Інформаційна політика держави в сучасному політичному процесі розглядається як окремий вид політичної діяльності. Основні підходи до проблеми становлення державної інформаційної політики сформувалися ще в XIX ст. й отримали новий поштовх до розвитку в 60-х рр. XX в. у зв'язку зі вступом розвинених країн у стадію інформаційного

суспільства [2, с. 44–45], коли ЗМІ з інструменту відображення реальності перетворились на інструмент створення реальності [3, с. 74].

На думку Г. Почепцова, інформаційну політику необхідно розглядати як сукупність принципів, підходів, визначальних законів функціонування інформаційної сфери [4, с. 12]. С.Бондаренко під державною інформаційною політикою розуміє цілеспрямовану діяльність центральних органів влади з формування політико-релевантного знання про державу, його поширення та управління в інформаційному просторі з метою досягнення політичних цілей і захисту національних інтересів [5, с. 113]. Інформаційну політику держави також розглядають як діяльність держави в інформаційній сфері, спрямовану на задоволення інформаційних потреб людини і громадянина через формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави та його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів під час забезпечення інформаційної безпеки на внутрішньо-державному та міжнародному рівнях [6, с. 6].

Основною метою державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки при цьому є управління реальними та потенційними загрозами з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів. Як зазначають Р. Шаповал та В. Клочко, державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки України – це діяльність державно-правових інституцій щодо управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів, тож державна інформаційна політика та державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки співвідносяться як ціле та частина [6, с. 6]. Отже, інформаційна безпека забезпечується проведенням єдиної державної політики в інформаційній сфері, системою заходів економічного, політичного й організаційного характеру, які є адекватними загрозам національній безпеці, а також можливостям держави щодо здійснення управління відповідними ризиками. Система забезпечення інформаційної безпеки є інструментом реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Головне призначення цієї системи полягає у досягненні цілей національної безпеки в інформаційній сфері, а отже, її основною функцією є забезпечення збалансованого існування інтересів особи, суспільства і держави в інформаційній сфері.

Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки має три основних вектори: захист інформаційних прав і свобод людини, захист державної безпеки в інформаційній сфері та захист національного інформаційного ринку, економічних інтересів держави в інформаційній сфері, національних виробників інформаційної продукції [7, с. 146].

Враховуючи національні інтереси та загрози в інформаційній сфері, Закон України «Про основи

національної безпеки України» визначає основні напрями державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки [8].

Єдність і взаємозв'язок напрямів державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки має забезпечуватися визначеними на законодавчому рівні правовими механізмами, серед яких: чіткі цілі і завдання державної політики; взаємодія державних і громадських інститутів із реалізації міжвідомчих напрямів державної політики; організація системи інформування суб'єктів, що діють у сфері забезпечення інформаційної безпеки, про актуальні проблеми, виявлення потенційних і реальних загроз та їх джерела, а також доцільні заходи і засоби щодо їх попередження, нейтралізації та ліквідації можливих наслідків; узгоджені і цілеспрямовані дії суб'єктів, що діють у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави з питань адекватного реагування на виявлені потенційні і реальні загрози; загальнодержавне керівництво, координація та контроль у сфері забезпечення інформаційної безпеки [8, с. 170].

З огляду на необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення та попередження й нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, з початком гібридної війни проти України виникла необхідність кардинальних змін у системі забезпечення інформаційної безпеки України. Основний план заходів запроваджено у рішенні РНБО від 28 квітня 2014 р. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України», затвердженого Указом Президента України № 449/2014 від 1 травня 2014 р. [9]. Згідно з рішенням РНБО, Кабінету Міністрів України було доручено розробити і внести на розгляд парламенту законопроекти про внесення змін у закони України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, зокрема шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також щодо запровадження для іноземних ЗМІ системи інформування та захисту журналістів, які працюють у місцях збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, ліквідації небезпечних злочинних груп. Крім того, необхідно було розробити проект стратегії розвитку інформаційного простору України, розробити і впровадити комплексні заходи організаційного, інформаційного і роз'яснювального характеру щодо всебічного висвітлення заходів із реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, а також посилити контроль за дотриманням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки. Відповідно до вказаного плану заходів було розроблено, зокрема, Стратегію кібербезпеки України, за якою розвиток та безпека кіберпростору, запровадження електронного урядування, гарантування безпеки й сталого функціонування електронних комунікацій та державних електронних інформаційних ресурсів мають бути складниками державної політики у сфері розвитку інформацій-

ного простору та становлення інформаційного суспільства в Україні [10], та Доктрину інформаційної безпеки України [11].

Необхідність прийняття Доктрини інформаційної безпеки України зумовлена виникненням актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, а також потребою визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Метою Доктрини є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу РФ в умовах розв'язаної нею гібридної війни. Документ визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. Його правовою основою є Конституція України, закони України, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента від 26 травня 2015 р. № 287 [12], а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Із метою реалізації Доктрини РНБО має здійснювати координацію діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Зважаючи на особливі умови і ведення проти нашої держави агресивної інформаційної війни не лише на її території, але й у світі, забезпечення реалізації Доктрини можливе лише за умови належної координації заходів, здійснюваних усіма державними органами. Кабінет Міністрів України забезпечуватиме здійснення інформаційної політики держави, фінансування програм, пов'язаних з інформаційною безпекою, спрямовуватиме і координуватиме роботу міністерств, інших органів виконавчої влади у цій сфері. Доктриною також покладається низка завдань на Міністерство інформаційної політики України, Міністерство закордонних справ, Міністерство оборони, Службу безпеки України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації, розвідувальні органи, Національний інститут стратегічних досліджень. Участь у забезпеченні захисту українського інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної та друкованої продукції держави-агресора, розробленні пріоритетів і стимулів розвитку українського кіно, телевізійного контенту, книгодрукування, зокрема, щодо висвітлення героїчного спротиву українського народу російській агресії також беруть Міністерство культури України, Державне агентство України з питань кіно, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення України відповідно до їх компетенції.

Ззначаючи істотні позитивні зрушення у сфері формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, варто звернути увагу й на численні проблемні моменти цього напрямку.

Так, сучасна інформаційна інфраструктура в нашій країні перебуває в стадії формування. Не

повністю розроблене нормативно-правове підґрунтя відносин у сфері масової інформації. Відсутня конкретна державна політика у сфері формування національного інформаційного простору, розвитку системи масової інформації, організації міжнародного інформаційного обміну. На тлі цього відзначається й погіршення ситуації із забезпечення безпеки відомостей, що становлять державну таємницю.

Органи державної влади й місцевого самоврядування змушені закуповувати імпорту техніку із залученням іноземних фірм у зв'язку з недостатньою державною підтримкою розвитку вітчизняної індустрії інформаційних технологій, що підвищує ймовірність несанкціонованого доступу до інформації. Особливо небезпечною в цьому контексті є закупівля програмного й апаратного забезпечення виробництва країни-агресора.

На жаль, під час забезпечення безпеки в інформаційно-психологічній сфері розглядається тільки технічна сторона, а психологічна переважно залишається поза увагою. Це призводить до посилення інформаційної агресії з боку РФ, яка з метою просування своїх інтересів використовує соціально-політичну ситуацію в нашій країні, в т.ч. й за участю українців. Події, що відбуваються в Україні, свідчать про використання іноземними суб'єктами зарубіжних і вітчизняних ЗМІ, соціальних мереж для зміни стану інформаційного простору з метою справляння впливу на хід подій, що завдає нашій країні відчужених політичних і економічних збитків.

Відкритість національного інформаційного простору породжує реальну загрозу негативного інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість населення, що становить особливу соціальну небезпеку. Безконтрольність електронних мас-медіа та соціальних мереж, які використовуються як майданчик для вербування в екстремістські організації, злочинні угруповання, незаконні збройні формування тощо, негативно впливає на користувачів мережі Інтернет, якими переважно є молодь й освічені люди з активною життєвою позицією.

Варто також враховувати, що українське суспільство нині розколоте за ставленням до таких фундаментальних цінностей, як демократія, незалежність, приватна власність, ринок тощо. Є розбіжності щодо уявлень про форму державного устрою та правління, кількість мов офіційного спілкування та навчання, напрями децентралізації, функції і завдання місцевого самоврядування тощо. Існує ціла низка міжрегіональних, міжетнічних, міжконфесійних розбіжностей, різна шкала цінностей та пріоритетів, а тому важко говорити про єдність інформаційного простору та спільні ціннісні орієнтації [13, с. 96–97], що також є джерелом різнопланових внутрішніх загроз.

Нині в Україні на законодавчому рівні відсутні достатні гарантії захисту населення від негативних інформаційно-психологічних впливів, результатом яких може стати руйнування єдиного інформаційного й духовного простору. Тому виникає необхідність формування державної системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, яка має буду-

ватися на основі тісної взаємодії всіх галузей влади, а також громадських організацій. У процесі реалізації державної політики в області безпеки необхідно звернути увагу на: розроблення й реалізацію комплексних заходів щодо запобігання, нейтралізації й випередження негативних інформаційно-психологічних впливів на суспільство і державу; підготовку суспільства до активної інформаційної протидії; входження національного інформаційного поля у світовий інформаційний простір; удосконалення системи масової інформації й комунікації; формування системи підготовки кадрів для інформаційно-психологічної протидії; духовну консолідацію суспільства і віднайдення всіма верствами населення нової соціальної ідентичності.

За сучасних умов інформаційна безпека має визнаватися основою інформаційної складової частини усіх сфер забезпечення національної безпеки. До головних завдань системи забезпечення інформаційної безпеки належать: прогнозування ризиків реалізації державної внутрішньої і зовнішньої політики, міждержавних та державних програм і проєктів; виявлення внутрішніх і зовнішніх потенційних і реальних загроз; розроблення і впровадження адекватних заходів і засобів реагування на виклики

як історичного походження, так і сучасного цивілізаційного розвитку; нейтралізація або послаблення дії проявів гібридної війни та інших загроз національній безпеці України. Системний і комплексний підхід до вирішення цих завдань має відповідним чином визначати спрямування державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки нашої держави [6, с. 7].

Висновки. Забезпечення інформаційної безпеки є визначальним напрямом державної політики, від якого залежатиме існування суверенної і незалежної держави, її національна безпека, соціально-економічний розвиток та відповідне місце у світовому співтоваристві.

Державна інформаційна політика на сучасному етапі має вирішувати завдання, що передбачають гармонійне забезпечення інформаційної безпеки держави, особи і суспільства з одночасним виокремленням нагальних пріоритетів, до яких варто віднести створення/відновлення основних точок захисту системи національної безпеки в інформаційній сфері, створення ефективної системи інформаційної безпеки держави, перегляд списку нових інформаційних загроз, усунення наявних із визначенням ступеня можливих наслідків та рівнів їх інтенсивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шерстюк В.П. МГУ: научные исследования в области информационной безопасности / В.П. Шерстюк // Информационное общество. – 2005. – № 1. – С. 48–53.
2. Сайфутдинова Л.Х. Информационная политика государства в сфере межэтнических отношений (на примере республики Татарстан) / Л.Х. Сайфутдинова // Власть. – 2014. – № 5. – С. 44–48.
3. Champagne P. 1993. La vision médiatique. – La misère du monde. Paris: Le Seuil. – P. 72–74.
4. Інформаційна політика: [навчальний посібник] / Г.Почепцов, С. Чукут. – К.: Знання, 2008. – 663 с.
5. Бондаренко С.В. Государственная информационная политика России и Украины в контексте национальной безопасности: основы и принципы формирования / С.В. Бондаренко // Youth World Politic. – 2013. – № 4. – С. 112–118.
6. Шаповал Р.В., Ключко В.О. Вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України / Р.В. Шаповал, В.О. Ключко // Наше право. – 2014. – № 6. – С. 5–9.
7. Кормич Б.А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України: [монографія] / Б.А. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2003. – 472 с.
8. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
8. Олійник О.В. Інформаційна безпека України: доктрина адміністративно-правового регулювання : дис ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / О.В. Олійник. – Київ, 2013. – 203 с.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 01.05.2014 р. № 449/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/4492014-17157.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/962016-19836.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/472017-21374.
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/962016-19836.
13. Руденко Ю.Ю. Плюралізм в Україні як складова інформаційної політики у контексті забезпечення національної безпеки / Ю.Ю. Руденко // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матер. наук.-практ. конф. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – С. 96–97.